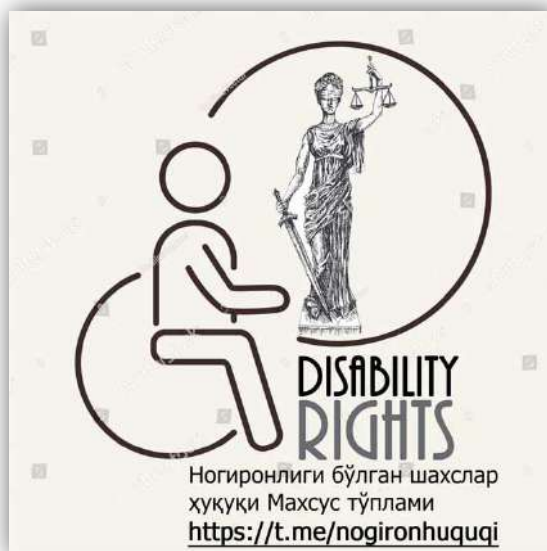

NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNING HUQUQLARI TO'G'RISIDA

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida

O'zbekiston Xalq demokratik partiyasi

Ishlab chiqqan: **MEHRTILSIMI.uz** – Ijtimoiy-huquqiy sayti,

MEHRTILSIMI.blogspot.com – Ijtimoiy-huquqiy sayti va

«SA.KR.UZ» Salamat Avezov shaxsiy veb-sayti

«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar Maxsus to'plami

Sana: 12 avgust, 2019 yil.

Manba: www.xdp.uz

NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLARNING HUQUQLARI TO'G'RSIDA

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida

1-BOB. UMUMIY QOIDALAR

1-MODDA. Ushbu Qonunning maqsadi

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasidagi munosabatlarni tartibga solish ushbu Qonunning maqsadi hisoblanadi.

2-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi qonun hujjatlari

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risidagi qonun hujjatlari ushbu Qonundan va boshqa qonun hujjatlaridan iboratdir.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlarida nazarda tutilganidan boshqa qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo'llaniladi.

3-MODDA. Ushbu Qonunning amal qilishi sohasi

Ushbu Qonunning amal qilishi O'zbekiston Respublikasi fuqarolariga, xorijiy fuqarolarga va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarga, O'zbekiston Respublikasi yuridik shaxslariga hamda xorijiy yuridik shaxslar O'zbekiston Respublikasi hududida faoliyatni amalga oshirayotganda ularga nisbatan tatbiq etiladi.

Jismoniy va yuridik shaxslar, shuningdek, davlat organlari va tashkilotlari nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasidagi munosabatlarning sub'ektlari hisoblanadi.

4-MODDA.

– Asosiy tushunchalar nogironlik belgisi bo'yicha kamsitish – maqsadi yoki natijasi siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, fuqarolik yoki boshqa sohada huquqlar va erkinliklarning boshqalar bilan teng amalga oshirilishi e'tirof etilishi yoki amalga oshirilishi rad etilishi natijasi hisoblangan nogironlik sababli har qanday ajratish, istisno qilish, chetlatish, cheklash;

– nogironligi bo'lgan shaxsni rehabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturi – tibbiy-ijtimoiy ekspertiza asosida ishlab chiqilgan, ular nogironligi bo'lgan shaxs

organizmining, shuningdek mehnat faoliyatining muayyan turlarini bajarish qobiliyatining buzilgan yoki yo'qolgan funksiyalarini tiklashga, kompensatsiya qilishga yo'naltirilgan tibbiy, kasbiy, ijtimoiy va boshqa reabilitatsiya qilish chora-tadbirlarini amalga oshirishning ayrim turlari, shakllari, hajmlari, muddatlari va tartibini o'z ichiga olgan nogironligi bo'lgan shaxs uchun reabilitatsiya qilishning maqbul chora-tadbirlari kompleksi;

– nogironligi bo'lgan shaxs – uning jamiyatdagi shaxsiy hayot faoliyati imkoniyatiga boshqalar bilan teng bo'lishiga to'sqinlik qiladigan turg'un jismoniy, ruhiy, intellektual yoki sensor nuqsonlari mavjud shaxslar;

– tibbiy-ijtimoiy ekspertiza – ko'rikdan o'tkaziladigan shaxsning klinik-funksional, ijtimoiy, kasbiy-mehnat va psixologik ma'lumotlarini kompleks baholash asosida, sog'lig'ini yo'qotganlik darajasini, organizmi funksiyalari turg'un buzilishi oqibatida turmush faoliyatining cheklanganlik darajasini, nogironlik guruhini, nogironlikning yuz berganligi sabablari hamda vaqtini aniqlash, shuningdek shaxs uchun sog'lig'ining holatiga ko'ra amalga oshirishi mumkin bo'lgan mehnat faoliyati turlari va mehnat sharoitlari, o'zgalarning parvarishiga, sanatoriy-kurortda davolanishning tegishli turlariga hamda ijtimoiy himoyaga bo'lgan ehtiyojlari haqida tavsiyalar tayyorlash;

– tibbiy reabilitatsiya qilish – izdan chiqqan va (yoki) yo'qotilgan organizm funksiyalarini saqlashga, qisman yoki to'liq tiklashga yo'naltirilgan kompleks tibbiy xizmatlar;

– nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari – nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, ularni boshqa fuqarolar bilan teng huquqlar va imkoniyatlar bilan ta'minlash maqsadida nogironligi bo'lgan shaxslar va (yoki) ularning manfaatlarini ifodalovchi shaxslar tomonidan tashkil etilgan tashkilotlar;

– shaxsning turmush faoliyati cheklanganligi – shaxsning o'ziga o'zi xizmat qilish, harakatlanish, yo'lni topa olish, muloqot qilish, o'z xatti-harakatini nazorat etish, shuningdek o'qish va mehnat faoliyati bilan shug'ullanish qobiliyatini yoki imkoniyatini to'la yoxud qisman yo'qotganligi;

– protez-ortopediya buyumlari – qo'l-oyoqlar yoki tananing boshqa qismlari yo'qligi o'rnini bosishga mo'ljallangan, organizmning buzilgan yoki yo'qotilgan funksiyalarini kompensatsiya qiluvchi buyumlar;

– kasbiy reabilitatsiya qilish – nogironligi bo'lgan shaxsning kasbiy yo'nalishiga, kasbiy o'qishiga, ishga joylashishiga va mehnat bilan shug'ullanishiga, shuningdek, buzilgan yoki yo'qotilgan professional ko'nikmalari, bilimlari va uquvini tiklashga yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlar;

- nogironligi bo'lgan bola (bolalar) – uning jamiyatdagi shaxsiy hayot faoliyati imkoniyatiga boshqalar bilan teng bo'lishiga to'sqinlik qiladigan turg'un jismoniy, ruhiy, intellektual yoki sensor nuqsonlari mavjud o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan shaxs (shaxslar);
- xavf guruhiga kiradigan bola (bolalar) – barvaqt aralashish, zarur tibbiy, ijtimoiy, pedagogik yoki boshqacha tarzda korreksion qo'llab-quvvatlash mavjud bo'lmaganda jismoniy va (yoki) ruhiy rivojlanishda orqada qolish ehtimoli yuqori bo'lgan bola (bolalar);
- abilitatsiya – xavf guruhiga kiruvchi bolalarda turg'un jismoniy, ruhiy, intellektual yoki sensor buzilishlar yuzaga kelishining oldini olishga qaratilgan kompleks tibbiy, ijtimoiy, pedagogik, psixologik va boshqa tuzatuvchi chora-tadbirlar, shuningdek, ularni jamiyatda ijtimoiy hayotga moslashtirish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy muhofaza qilish – nogironligi bo'lgan shaxslarga turmush faoliyati cheklanganligini bartaraf etishi, qoplashi (kompensatsiya qilishi) uchun shart-sharoitlarni ta'minlovchi hamda ularga jamiyat hayotida boshqa fuqarolar bilan teng ishtirok etish imkoniyatlarini yaratishga qaratilgan, davlat tomonidan kafolatlangan iqtisodiy, ijtimoiy va huquqiy chora-tadbirlar tizimi;
- ijtimoiy rehabilitatsiya qilish – nogironligi bo'lgan shaxslarning cheklangan hayot faoliyatini bartaraf etishi uchun shart-sharoitlar yaratish, ijtimoiy maqomni tiklash, o'ziga o'zi xizmat qilish, mustaqil yashash imkoniyati, shuningdek, ularni oilaviy va jamiyatdagi hayotga odatdagi sharoitlarga qaytarishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar;
- surdotarjima – biror bir tildan daktil alifbo va (yoki) imo-ishoralar tili yordamida tarjima qilish;
- surdotexnik vositalar – eshitish nuqsonini tuzatish va kompensatsiya qilish uchun texnik vositalar, shu jumladan, aloqa va axborot uzatishning kuchaytiruvchi vositalari;
- tiflotexnik vositalar – ko'rish nuqsoni natijasida nogironligi bo'lgan shaxslarning yo'qotilgan imkoniyatlarini tuzatish va kompensatsiya qilishga yo'naltirilgan vositalar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning faksimil imzosi – sog'lig'ining holatiga ko'ra (ko'rishning buzilishi, qo'l-oyoqlar yo'qligi, harakatlarni muvofiqlashtirishning buzilishi, falajlik) imzo chekish imkoniyatiga ega bo'lmagan nogironligi bo'lgan shaxslarning o'z imzosi o'rnini bosadigan maxsus tayyorlangan shtamp (klishe).

5-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlashning asosiy prinsiplari

Quyidagilar nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlashning asosiy prinsiplari hisoblanadi:

**«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar
Maxsus to'plami** <https://t.me/nogironhuquqi>

- nogironligi bo‘lgan shaxslarning qadr-qimmatini, ularning shaxsiy mustaqilligini, shu jumladan, tanlash erkinligi va mustaqilligini hurmat qilish;
- nogironlik belgisi bo‘yicha kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik;
- nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquq va erkinliklari amalga oshirilishi imkoniyatlarining tengligi;
- nogironligi bo‘lgan bolalarning rivojlanayotgan qobiliyatlarini hurmat qilish va ularning o‘z individualligini saqlab qolishga bo‘lgan huquqlarini hurmat qilish;
- jismoniy muhitning qulayligi;
- nogironligi bo‘lgan shaxslarni jamiyat va davlatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga jalb qilish.

6-MODDA. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning qadr-qimmatini, ularning shaxsiy mustaqilligini, shu jumladan, tanlash erkinligi va mustaqilligini hurmat qilish prinsipi

Nogironligi bo‘lgan shaxslarning qadr-qimmatini, ularning shaxsiy mustaqilligini, tanlash erkinligi va mustaqilligini hurmat qilish nogironligi bo‘lgan shaxslar va ular oilalarining huquqlarini boshqalar bilan tenglikda himoya qilish va amalga oshirish kafolatlari bilan ta’minlanadi.

7-MODDA. Nogironlik belgisi bo‘yicha kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik prinsipi

Nogironlik belgisi bo‘yicha kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik har qanday ajratib qo‘yish, istisno etish, chetlatish, cheklash yoki ustunlik berishni, shuningdek, nogironligi bo‘lgan shaxslarga nisbatan qulay jismoniy muhit yaratish rad etilishini taqiqlash yo‘li bilan amalga oshiriladi.

Nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun imkoniyatlarning tengligini ta’minlashga va ularning jamiyatga integratsiya qilinishiga yo‘naltirilgan maxsus chora-tadbirlar boshqa fuqarolarga nisbatan kamsitish hisoblanmaydi.

8-MODDA. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquq va erkinliklarini amalga oshirishda imkoniyatlar tengligi prinsipi

Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari va erkinliklari amalga oshirilishi imkoniyatlari tengligi nogironligi bo‘lgan shaxslarning atrof tabiiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy muhitga, sog‘liqni saqlash, ta’lim, ishga joylashishga, shuningdek, axborot va aloqaga teng imkoniyatlar berish va ulardan foydalanishi kafolatlarini yaratish chora-tadbirlarini amalga oshirish yo‘li bilan ta’minlanadi.

9-MODDA. Nogironligi bo‘lgan bolalarning rivojlanayotgan qobiliyatlarini va ularning o‘z individualligini saqlab qolish huquqini hurmat qilish prinsipi

Nogironligi bo'lgan bolalar boshqa bolalar bilan teng ravishda insonning barcha huquqlari va erkinliklaridan to'liq hajmda foydalanadilar.

Nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan ko'riladigan barcha harakatlarda nogironligi bo'lgan bolalarni har tomonlama va uyg'un kamol toptirish maqsadida ular manfaatlarining ustuvorligi, ularning ijtimoiy faoliyatini, mehnat qilishga bo'lgan qiziqishini, ta'lim, ilm-fan, texnika, san'at va sport bilan shug'ullanishini qo'llab-quvvatlashga ko'maklashish ustuvor hisoblanadi.

10-MODDA. Jismoniy muhitning qulayligi prinsipi

Jismoniy muhitning qulayligi nogironligi bo'lgan shaxslarga boshqalar bilan teng ravishda jismoniy muhit, binolar, inshootlar, transport, axborot va aloqa vositalariga, shu jumladan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlariga, shuningdek, ham shaharda, ham qishloq joylarda yashovchi aholiga taqdim etiladigan boshqa ob'ektlar va ko'rsatiladigan xizmatlarning qulayligi uchun shart-sharoitlar yaratish yo'li bilan ta'minlanadi.

Davlat organlari o'z vakolatlari doirasida tabiiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy tevarak-atrofning qulayligini ta'minlaydigan normalar va qoidalarni ishlab chiqadilar va tasdiqlaydilar, shuningdek, ularning bajarilishini nazorat qiladilar va ularga rioya etilmasligi uchun javobgarlikni belgilaydilar.

SHaharlar, boshqa aholi punktlarini rejalashtirish va qurish, turar joy va rekreatsion zonalarini shakllantirish, binolar, inshootlar va ularning majmualarining yangilarini qurish va rekonstruksiya qilishga loyiha echimlarini ishlab chiqish, shuningdek, umumiy foydalaniladigan transport vositalarini, aloqa va axborot vositalarini ulardan nogironligi bo'lgan shaxslarning to'siqsiz foydalanishi uchun ko'rsatib o'tilgan ob'ektlarni moslashtirmasdan ishlab chiqishi va yaratishga yo'l qo'yilmaydi.

11-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarni jamiyat va davlatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga jalb etish prinsipi

Nogironligi bo'lgan shaxslarni jamiyatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga jalb etish ularning ijtimoiy-siyosiy hayotda ishtirok etishini har tomonlama rag'batlantirish va cheklashning har qanday shakllariga yo'l qo'ymaslik yo'li bilan amalga oshiriladi. Davlat organlari nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyatning ijtimoiy-siyosiy hayotida ishtirokini ta'minlash chora-tadbirlarini amalga oshiradilar.

12-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat siyosati

Quyidagilar nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari hisoblanadi:

- nogironligi bo'lgan shaxslar kamsitilishiga yo'l qo'ymaslik bo'yicha kompleks chora-tadbirlar ko'rish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish;
- nogironligi bo'lgan shaxslar uchun huquqlar va imkoniyatlarning tengligini ta'minlash;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni jamiyat va davlatning ijtimoiy-siyosiy hayotiga jalb etish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy himoyalanganligi to'g'risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishini ta'minlash;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha davlat organlari va ular mansabdor shaxslarining faoliyati ochiqdigi va shaffofligini ta'minlash;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni maktabgacha va maktabdan tashqari ta'lim bilan ta'minlash, nogironligi bo'lgan shaxslarni kasbiy tayyorlash, ularning o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim olishi;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat tashkilotlari bilan nodavlat tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

13-MODDA. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasidagi vakolatlari

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:

- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida yagona davlat siyosati amalga oshirilishini ta'minlaydi;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasidagi davlat dasturlarini ishlab chiqadi, tasdiqlaydi hamda ularning amalga oshirilishini ta'minlaydi;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash bo'yicha davlat organlari faoliyatini nazorat qiladilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash bo'yicha davlat tomonidan kafolatlangan xizmatlarning hajmini belgilaydi.

14-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat boshqaruvi organlari va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlarining vakolatlari

Davlat boshqaruvi va mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari o'z vakolatlari doirasida:

- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat siyosatini amalga oshiradilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni belgilaydilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni rehabilitatsiya qilish, ijtimoiy muhofaza qilish va ularning huquqlarini ta'minlashning davlat dasturlarini hamda hududiy dasturlarni shakllantiradilar va amalga oshiradilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash bo'yicha qonun hujjatlari ijrosini ta'minlaydilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni tibbiy, kasbiy va ijtimoiy rehabilitatsiya qilish sohasida ilmiy tadqiqotlar o'tkazilishini va mutaxassislar tayyorlanishini moliyalashtiradilar va tashkil etadilar;
- o'zganing yordamiga muhtoj bo'lgan nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatishning statsionar muassasalari tarmog'ini rivojlantirish choralarini ko'radilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish uchun ish o'rinlarining eng kam sonini zaxiraga qo'yadilar;
- nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy xizmat ko'rsatishning rehabilitatsiya, ilmiy-ishlab chiqarish markazlari tarmoqlarini, sog'liqni saqlash davlat tizimining ambulatoriya va statsionar davolash-profilaktika muassasalarida tiklash terapiyasi bo'limlarini, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari, ixtisoslashtirilgan sanatoriy-kurort muassasalarini tashkil etadilar, nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy-maishiy xizmatlar ko'rsatish bo'yicha korxonalar va tashkilotlar tashkil etadilar.

15-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslar ishlari bo'yicha idoralararo kengash

Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida yagona davlat siyosati amalga oshirilishi davlat organlari faoliyatini muvofiqlashtirish va ushbu Qonunning qoidalari bajarilishini ta'minlashga yo'naltirilgan kelishilgan harakatlarni ishlab chiqish uchun O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan Nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengash tashkil etiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengash tarkibi vakolatiga nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat siyosatini amalga oshirish vakolatiga kiradigan vazirliklar, idoralar va tashkilotlarning

vakillari hamda nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari kiradi.

O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining ijtimoiy rivojlantirish masalalari bo'yicha o'rinbosari nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengashning raisi hisoblanadi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengash majlislari raisi tomonidan zaruriyatga ko'ra, biroq yarim yilda kamida bir marta chaqiriladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengashning uning vakolatiga kiradigan masalalar bo'yicha qarorlari barcha davlat organlari va tashkilotlari tomonidan bajarilishi majburiy hisoblanadi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengash to'g'risidagi nizom va uning shaxsiy tarkibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi.

16-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlashda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va nodavlat notijorat tashkilotlarning ishtiroki

fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va nodavlat notijorat tashkilotlar nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlashga ko'maklashadilar.

fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va nodavlat notijorat tashkilotlar:

nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash bo'yicha vakolatlarni amalga oshirishda davlatdan va belgilangan tartibda xalqaro tashkilotlardan huquqiy, metodik, tashkiliy va moliyaviy yordam olishlari;

nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy muhofaza qilish bilan bog'liq muammolarni hal etishda hamda tegishli tadbirlarni moliyalashtirishda ishtirok etishlari mumkin.

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va nodavlat notijorat tashkilotlar nogironligi bo'lgan shaxslar boshqalar bilan birgalikda jismoniy muhitdan, binolar, inshootlar, transport, axborot va aloqa vositalari, shu jumladan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va tizimlaridan, shuningdek, aholiga ko'rsatiladigan boshqa ob'ektlar va xizmatlardan foydalanish uchun shart-sharoitlar yaratilishida ishtirok etadilar.

17-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari

Nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash sohasida davlat siyosati shakllantirilishida:

- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash bo'yicha davlat va xo'jalik boshqaruvi organlariga, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlariga takliflar kiritish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy xizmatlarning tegishli turlarini ko'rsatish samaradorligini baholashda ishtirok etish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash masalalari bo'yicha ishlab chiqilayotgan normativ-huquqiy hujjatlarga takliflar kiritish;
- Nogironligi bo'lgan shaxslarning ishlari bo'yicha idoralararo kengashning ishida va majlislarida ishtirok etish;

vakolatli davlat organlari bilan birgalikda sport, ma'rifiy va madaniy-ommaviy tadbirlarni tashkil etish yo'li bilan ishtirok etishga haqlidir.

Davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari nogironligi bo'lgan shaxslarning manfaatlariga daxl qiluvchi qarorlarni tayyorlash va qabul qilishda nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari va ularning vakolatli vakillari bilan o'zaro hamkorlik qiladilar.

Tashkilotlar va fuqarolar nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlariga moddiy-texnik va moliyaviy yordam ko'rsatishlari mumkin.

2-BOB. Nogironligi bo'lgan shaxslarning davlat va jamiyatning ijtimoiy-siyosiy xayotida to'laonli ishtirok etishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish

18-MODDA.

Teng imkoniyatlarni ta'minlash va nogironlik belgisi bo'yicha kamsitishni istisno etish uchun davlat organlari nogironligi bo'lgan shaxslarning tabiiy, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy atrof muhitdan teng foydalanishi imkoniyatlarini ta'minlash chora-tadbirlarini amalga oshiradi.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarni kamsitishning barcha shakllariga qarshi teng va samarali huquqiy himoyani kafolatlaydi.

Nogironligi bo'lgan shaxslar nogironligi turidan, sog'lig'ining boshqa holatidan, shuningdek, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodlari, shaxsiy va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar inson qadr-qimmatini hurmat qilishning ajralmas huquqiga ega bo'ladi.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslar, shuningdek, nogironligi bo'lgan ayollar insonning asosiy huquqlari va erkinliklaridan foydalanishi imkoniyatini berishda kamsitishga yo'l qo'ymaslik choralari, shuningdek, standartlar va amal qiluvchi yo'nalishlarni

ishlab chiqishda ommabop dizayn g'oyalarini ilgari surishga yo'naltirilgan chora-tadbirlarni ko'radi.

19-MODDA. Shaxsiy hayotning daxlsizligi huquqi

Nogironligi bo'lgan shaxslar qonunchilikda belgilangan tartibda ularning shaxsiy hayoti daxlsizligiga, oilasiga, turar joyiga yoki yozishmalariga tajovuzlardan himoya qilish, qadr va qimmatini muhofaza qilish huquqiga egadirlar.

Davlat:

- nogironligi bo'lgan shaxslarning shaxsi, sog'lig'ining holati va reabilitatsiya qilish turlari to'g'risidagi ma'lumotlarning maxfiyligini himoya qilish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning nikoh tuzish, oila qurish, bolalar soni va ular tug'ilishi oralig'i to'g'risidagi qarorni mustaqil qabul qilish, reproduktiv huquqlar to'g'risidagi axborotdan foydalanishga bo'lgan huquqlarini ta'minlash;
- majburiy va noixtiyoriy sterilizatsiyaga, homiladorlik sun'iy to'xtatilishiga yo'l qo'ymaslik;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning bolalarni farzandlikka olishga, bolalarni tarbiyalash uchun yordam olishga, uyda va turar joyi bo'yicha sifatli xizmatlarga, nogironligi bo'lgan bolalarning oila muhitidagi huquqlarini ta'minlash, ixtisoslashtirilgan muassasalarga joylashtiriladigan bolalar sonini qisqartirish, yaqin va uzoq qarindoshlarni jalb etish hisobiga va oilaviy sharoitlarda ularni muqobil parvarish qilishni ta'minlash chora-tadbirlarini ko'radi.

20-MODDA. Harakat qilish erkinligi va fuqarolik huquqi

Nogironligi bo'lgan shaxslar boshqalar bilan teng ravishda fuqarolikni olish va o'zgartirish hamda nogironlik sababli undan mahrum bo'lmaslik huquqiga, turar joyini tanlash, shuningdek, O'zbekiston Respublikasiga kelish yoki O'zbekiston Respublikasidan chiqib ketish huquqiga egadir.

Nogiron bo'lib tug'ilgan har bir chaqaloq ro'yxatdan o'tkazilishi, tug'ilish va fuqarolik to'g'risidagi guvohnomani olishi kerak.

Davlat pasportni berishda, migratsiya va yashash yoki ishga joylashish uchun chet elga chiqib ketish bilan bog'liq tartib-taomillar bajarilishida nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari tengligini ta'minlaydi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarga yashash joyini mustaqil tanlash va yashash joyidan qat'i nazar turli xil xizmatlardan foydalanish huquqi ta'minlanadi.

Davlat va nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari nogironligi bo'lgan shaxslarni ularning yoshi, jinsi va nogironligi shaklini hamda ularning shaxsiy

ehtiyojlarini hisobga oluvchi qo'llab-quvvatlash dasturlari va xizmatlardan foydalanish to'g'risida xabardor qiladi.

21-MODDA. Uy-joyga bo'lgan huquq

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarni uy-joy qurilishi bo'yicha davlat dasturlari va maxsus dasturlardan foydalanish imkoniyati bilan ta'minlaydi.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarga va o'z tarkibida nogironligi bo'lgan shaxs bo'lgan oilalarga uy-joy ni arzon narxlar bo'yicha sotib olish uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlarni ta'minlaydi.

Uy-joy ga yoki uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj bo'lgan nogironligi bo'lgan shaxslarni hisobga olish mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan ta'minlanadi.

Mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan uy-joy olishga yoki uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj bo'lgan fuqarolarning hisobi ro'yxatlarini tuzishda nogironligi bo'lgan shaxslar va o'z tarkibida nogironligi bo'lgan shaxs bo'lgan oilalar alohida ro'yxatga kiritiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslar uy-joy qurilishi bo'yicha davlat dasturlari va ijtimoiy dasturlar doirasida uy-joy va imtiyozli ipoteka krediti olishga birinchi navbatdagi huquqqa ega bo'ladilar.

Nogironligi bo'lgan shaxslarga va tarkibida nogiron shaxs bo'lgan oilalarga yakka tartibda uy-joy qurish, yordamchi, dala hovli va bog'dorchilikni yuritish uchun er uchastkalarini birinchi navbatda olish huquqi beriladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarga uy-joy ni taqsimlashda uy-joy qulaylik tamoyillariga rioya qilingan holda ish joyiga, tibbiy va rehabilitatsiya muassasalariga yaqin joydan beriladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarga, ularning hoxishiga ko'ra davlat uy-joy fondining ko'p kvartirali uylardagi uy-joy lar quyi qavatlardan beriladi, agar ular yuqori qavatlarda kvartiralarga ega bo'lsalar, u holda ularni pastki qavatlarda joylashgan uy-joy larga almashtirishga haqlidir.

Nogironligi bo'lgan shaxslarga yoki tarkibida nogironligi bo'lgan shaxs bo'lgan oilalarga beriladigan uy-joy lar qulaylik talablariga muvofiq bo'lishi kerak.

Nogironligi bo'lgan shaxslar egallab turgan uy-joy lar nogironligi bo'lgan shaxslarning erkin harakatlanishi va foydalanishi uchun maxsus vositalar va moslamalar bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Ushbu uy-joy larni jihozlash mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Uy-joylarda va jamoat tashkilotlarida liftlarni sotib olish va o'rnatishda tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'i nazar tegishli tashkilotlar nogironligi bo'lgan shaxslarning barcha toifalari uchun liftlardan foydalanishning qulayligi va imkoniyatini ta'minlashi shart.

Nogironligi bo'lgan shaxslar ijtimoiy uy-joy ni birinchi navbatda olish huquqiga egadir.

22-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning ehtiyojlariga rioya qilgan holda ijtimoiy infratuzilma ob'ektlarini loyihalashtirish, qurish va rekonstruksiya qilish

Davlat boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, korxonalar, muassasalar va tashkilotlar ijtimoiy infratuzilma ob'ektlariga (turar joy binolari, jamoat va ishlab chiqarish binolari, imoratlar va inshootlar, sog'liqni saqlash va sport ob'ektlari, madaniy-tomosha va boshqa muassasalarga to'siqsiz kirish uchun nogironligi bo'lgan shaxslarga, shu jumladan, kreslo-aravachadan va yo'l ko'rsatib boruvchi kuchuklardan foydalanuvchi shaxslarga) shart-sharoitlar yaratishga majburdir.

Tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'i nazar jamoat binolari va inshootlarni loyihalashtirish, qurish va rekonstruksiya qilish nogironligi bo'lgan shaxslarning ehtiyojlari hisobga olingan holda amalga oshirilishi kerak.

Jamoat binolari va inshootlarni loyihalashtirish, qurish va rekonstruksiya qilishda transportda cheklangan imkoniyatli odamlar foydalanilishi uchun maqbul sonda avtomobil to'xtash joylari va avtomobillar to'xtab turadigan jamoat joylari o'lchamini tashkil etish chora-tadbirlari nazarda tutilishi kerak.

Nogironligi bo'lgan shaxslar ishlashi mumkin bo'lgan ijtimoiy-maishiy va madaniy maqsaddagi ob'ektlarni, shuningdek, ishlab chiqarish maqsadidagi ob'ektlarni foydalanishga qabul qilish, qurish va rekonstruksiya qilish davlat qabul komissiyasining tarkibiga nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari kiritilgan holda amalga oshiriladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning jismoniy muhitdan foydalanishi uchun shart-sharoitlar yaratish qurilish loyihalarining majburiy qismi hisoblanadi. Binolar, inshootlar va ularning majmualarini qurish va rekonstruksiya qilish normalari va qoidalari nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari bilan kelishgan holda ishlab chiqilishi kerak.

Jamoat binolari va inshootlaridan foydalanish va ularni shakllantirish faqat ularga nogironligi bo'lgan shaxslarning to'siqsiz kirishi normativlari bajarilgan taqdirda amalga oshiriladi.

23-MODDA. Transport vositalari va yo'l infrastrukturasiidan foydalanishning qulayligi

Aholiga transport xizmati ko'rsatuvchi tashkilotlar tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari ishtirokida:

- nogironligi bo'lgan shaxslarning barcha toifalari uchun umumiy foydalaniladigan transport vositalaridan foydalanishni;
- jamoat transporti, nogironligi bo'lgan shaxslarning barcha toifalari uchun foydalanish qulayligi uchun jihozlanishini, shu jumladan, panduslar o'rnatilishini, alohida joylar tayyorlanishini, yaxshi eshitmaydiganlar uchun axborot tablosi va yaxshi ko'rmaydigan va ko'zi ojiz aholi guruhlari uchun bekatlarni ovozli e'lon qilishni;
- yo'nalishlarning kontrast ranglari yirik shriftda va shahar va qishloq jamoat transporti vositalari ko'rsatkichlari bilan takrorlanishini;
- yo'lovchilar poezdlari vagonlarida maxsus joylar bilan va peronlarni, shuningdek, asosiy temir yo'l vokzallarini maxsus joylar, maxsus mexanik panduslar bilan jihozlashni;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning barcha toifalari uchun shaharsozlik normalari va qoidalarini hisobga olgan holda to'xtash maydonchalarini, shu jumladan, panduslar va tutqichlar o'rnatish, shu jumladan, transport vositasining kirish eshiklariga boriladigan maydonchalariga taktik qoplamalar qo'llanilishini, shuningdek, elektron axborot tablolari o'rnatilishini;
- chorrahalar, ko'chalar va umumiy foydalaniladigan yo'llar nogironligi bo'lgan shaxslarning ehtiyojlariga muvofiq piyodalar o'tish joylari moslashtirilishini;
- chorrahalarda ovozli va ko'z bilan ko'riladigan signalizatsiya tizimlari montaj qilinishini;
- nogironligi bo'lgan shaxslar havo transportiga kuzatib borilishini;
- jamoat foydalaniladigan asosiy maydonlari nogironligi bo'lgan shaxslarning foydalanishi uchun moslamalar bilan jihozlanishini;
- aerovokzallar, yirik temir yo'l stansiyalari hamda metroda nogironligi bo'lgan shaxslar transport vositalariga kuzatib qo'yilishini;
- nogironligi bo'lgan shaxslar uchun maxsus kutish joylari jihozlanishini ta'minlaydilar.

Mahalliy transport vositalarini ishlab chiqish va ishlab chiqarish nogironligi bo'lgan shaxslarning ehtiyojlari hisobga olingan holda amalga oshiriladi.

**«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar
Maxsus to'plami** <https://t.me/nogironhuquqi>

Jamoat transportini ishlatish (yo‘nalishli va yo‘nalishsiz taksilar bundan mustasno) faqat ularga nogironligi bo‘lgan shaxslarning to‘siqsiz o‘tirishi uchun shart-sharoitlar mavjud bo‘lganda amalga oshiriladi.

24-MODDA. Mehmonxonalardan foydalanish

Mehmonxonalarning mulkdorlari harakatlanadigan aravachadan foydalanadigan nogiron shaxslar uchun umumiy xona fondining kamida bitta xonasini jihozlashlari, shuningdek, eshitish va ko‘rish bo‘yicha nogironligi bo‘lgan shaxslarning tegishli ehtiyojlarini e‘lon qilish uchun displey va ovozli qurilmalar bilan ta‘minlashlari shart.

25-MODDA. Axborotdan foydalanish

Davlat nogironligi bo‘lgan shaxslarga axborotni olish huquqlari amalga oshirilishini ta‘minlaydi va nogironligi bo‘lgan shaxslarni qulay formatlarda va nogironlikning turli shakllarini hisobga oluvchi texnologiyalardan foydalangan holda keng omma uchun mo‘ljallangan axborot bilan nogironligi bo‘lgan shaxslarni ta‘minlaydi.

Nogironligi bo‘lgan shaxslar axborotni tarqatish huquqiga ega, amaldagi konstitutsiyaviy tuzumga qarshi qaratilgan axborot va qonun bilan belgilangan boshqa cheklashlar bundan mustasnodir.

Davlat odamlar o‘rtasidagi aloqa vositalari sifatida imo-ishora tilidan, muomalaning boshqa muqobil shakllaridan foydalanishga ko‘maklashadi.

Davlat nogironligi bo‘lgan shaxslarni ularga qulay bo‘lgan formatlarda televizion dasturlar, filmlar, teatr tomoshalari va boshqa madaniy tadbirlardan foydalanishni ta‘minlaydi.

Davlat badiiy adabiyotlar, maktab darsliklari, boshqa didaktik materiallar va o‘qitish vositalari kommunikatsiyaning muqobil shakllaridan (Brayl shriftida va ovozli versiyada, sodda va qulay bayon qilish) foydalangan holda nashr etilishini ta‘minlaydi.

Davlat organlari va tashkilotlari o‘zlarining veb-saytlarida nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun ularda joylashtirilgan axborot bilan tanishish va xizmatlardan foydalanish bilan bog‘liq qo‘shimcha imkoniyatlarni ta‘minlashlari shart.

Davlat organlari va tashkilotlari axborot-kommunikatsiya uskunalari va axborot ta‘minotiga davlat xaridlariga davlat buyurtmasini amalga oshirishda nogironligi bo‘lgan shaxslarning barcha toifalari uchun qulaylik mezonlariga rioya qilishni hisobga olishlari kerak.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari zarurat bo‘lganda davlat organlari vakillari va eshitish qobiliyati buzilgan nogironligi bo‘lgan shaxs o‘rtasida muomalani ta‘minlash uchun shartnoma bo‘yicha imo-ishoralar tili tarjimonini yollaydilar.

26-MODDA. Madaniy hayotda ishtirok etish, dam olish va sport bilan shug'ullanish

Davlat organlari va tashkilotlari nogironligi bo'lgan shaxslarning tarixiy va madaniy meros ob'ektlariga, turistik va sport ob'ektlariga, shuningdek, dam olish va istirohat ob'ektlariga kirishlarini ta'minlaydi.

Teatrlar, muzeylar, kinoteatrlar, kutubxonalar, madaniyat va dam olish istirohat bog'lari, moddiy-madaniy meros ob'ektlari hamda turistik ob'ektlar nogironligi bo'lgan shaxslarning foydalanishi uchun qulay bo'lishi kerak.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning moddiy-madaniy meros ob'ektlariga, sport inshootlariga, dam olish va istirohat ob'ektlariga hamda turistik ob'ektlarga kirishlarini ta'minlash maqsadida mulkchilik shakllaridan qat'i nazar tashkilotlar nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari ishtirokida:

- madaniy, sport va turistik tadbirlarda nogironligi bo'lgan shaxslar va ularning oilalari ishtirokini rag'batlantirishga;
- madaniy, sport va ko'ngilochar tadbirlarni o'tkazish doirasida nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari bilan hamkorlikda faoliyatni tashkil etishga;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning sport bilan shug'ullanishlari, sport musobaqalari o'tkazilishida va ularda ishtirok etishi uchun zarur sharoitlar va imkoniyatlarni ta'minlashga;
- faoliyati nogironligi bo'lgan shaxslarni sport bilan shug'ullanishga jalb etishga va ularni jamiyatning madaniy hayotida ishtirok etishga yo'naltirilgan nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlarini rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlashga;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning barcha darajalardagi sport tadbirlarida ishtirokini targ'ib qilish va rag'batlantirishga majburdir.

Tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar tashkilotlar nogironligi bo'lgan shaxslarning sport inshootlari ob'ektlariga, dam olish va istirohat ob'ektlariga hamda turistik ob'ektlarga kirishini ta'minlaydilar.

Tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar nogironligi bo'lgan shaxslar sport bilan shug'ullanishlari uchun sport zallari va binolarni bepul asosda taqdim etadilar.

Davlat sportning paralimpiya turlari bo'yicha trenerlar, sudyalari va boshqa mutaxassislarni o'qitishni ta'minlaydi.

Davlat organlari nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari bilan birgalikda har yili nogironligi bo'lgan shaxslarning sport bilan shug'ullanishlari uchun

shart-sharoitlar yaratish va ularni sport bilan shug'ullanishga jalb etish bo'yicha dasturlarni ishlab chiqadilar va amalga oshiradilar.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarning sport bilan shug'ullanishini moddiy qo'llab-quvvatlash tizimini yaratadi.

27-MODDA. Davlat organlariga murojaat qilish huquqi

Nogironligi bo'lgan shaxslar davlat organlariga, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlariga va mansabdor shaxslarga shaxsiy va jamoaviy murojaatlarni yozma va elektron shaklda yuborish, ishonch telefonlari orqali murojaat qilish huquqiga egadir. Davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va mansabdor shaxslar o'z vakolatlari doirasida ushbu murojaatlarni ko'rib chiqishi va asoslangan javob berishlari shart.

Davlat organlari va mansabdor shaxslar nogironligi bo'lgan shaxslarning:

- shaxslararo muomala vositasi sifatida imo-ishora tilini e'tirof etish va qo'llab-quvvatlash, shuningdek, uni rivojlantirish va jamiyat hayot faoliyatining turli sohalarida qo'llash chora-tadbirlarini ko'rish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish zarur bo'lgan hollarda sudrotarjima xizmatlari ko'rsatish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning fuqaroning o'z imzosiga tenglashtiriladigan faksimil imzodan foydalanish vositasida ularning arizalar, shikoyatlar yoki takliflar bilan murojaat qilishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratishi shart.

Faksimil imzo nogironligi bo'lgan shaxs tomonidan faqat, agar u o'zining jismoniy nuqsonlariga ko'ra zarur hujjatlarni imzolashda o'z imzosini qo'yish imkoniyatiga ega bo'lmagan taqdirda qo'llanilishi mumkin.

Faksimil imzo nogironligi bo'lgan shaxslar uchun tayyorlanadi va ular tomonidan butun hayotlari davomida foydalaniladi. Faksimil imzo yo'qotilgan taqdirda uning dublikati tayyorlanadi.

Hech kim faksimil imzodan foydalanilishi munosabati bilan o'z fuqarolik huquqlarini amalga oshirishda cheklab qo'yilishi mumkin emas.

Eshitishi va nutqi bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslarga:

- tergov harakatlarini amalga oshirishda yoki jinoiy, fuqarolik, ma'muriy, iqtisodiy ishlar bo'yicha sud jarayonlarida ishtirok etishga;
- hujjatlar va bitimlarni notarial rasmiylashtirishda;
- transportni boshqarish ko'nikmalariga va kompyuter savodxonligiga o'qitishda;

– davlat xizmatlari ko'rsatishda surdotarjimon xizmatlari taqdim etiladi.

Davlat har yili surdotarjimonlar, surdopedagoglar, defektologlar va logopedlarni o'qitadi.

Teleradioeshittirish tashkilotlari yangiliklar ko'rsatuvi surdoterjima yoki subtitrlar bilan uzatilishini ta'minlaydilar.

28-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari sohasida jamiyatning ma'rifati

Davlat organlari jamiyatning xabardorligini oshirish maqsadida nogironlik va nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari va qadr-qimmatini hurmat qilish prinsipini qo'llash masalalarida:

– ommaviy axborot vositalari va matbuot orqali nogironligi bo'lgan shaxslarning faol ijtimoiy rolini ijobiy idrok etishga ko'maklashishni;

– jamiyatni rivojlantirishda nogironligi bo'lgan shaxslarning salohiyati va ulushini targ'ib qilishni;

– nogironligi bo'lgan shaxslarni ijobiy va bag'ri kenglik bilan tasavvur qilish yo'nalishida ularning ijtimoiy integratsiyasiga ko'maklashadigan ommaviy axborot vositalarini rag'batlantirishni;

– nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan andozalar va xurofotlarga qarshi kurashishni;

– ta'lim tizimining barcha darajalarida, shu jumladan, ilk yoshdan boshlab bolalarda nogironligi bo'lgan shaxslarga hurmat bilan munosabatda bo'lishni tarbiyalashni;

– nogironligi bo'lgan shaxslarning qadr-qimmatini va qobiliyatlarini va ish o'rnida va mehnat bozorida ularning jamoa yutuqlariga ulushini e'tirof etishga ko'maklashishni;

– nogironligi bo'lgan shaxslarga va ularning huquqlariga bag'ishlangan tarbiyaviy-tanishiruv dasturlarini ishlab chiqish va joriy etishni;

– nogironligi bo'lgan shaxslar to'g'risidagi ijobiy tasavvurlarni va jamiyatda ularni chuqurroq tushunishni rag'batlantirishni ta'minlaydi;

Davlat har yili nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan jamiyatda xurofotlar va andozalarni tugatishga, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslarning ijobiy qiyofasini yoritishni rag'batlantirishga yo'naltirilgan badiiy, hujjatli filmlar ishlab chiqarishga hamda spektakllar qo'yishga davlat buyurtmasini joylashtiradi.

Davlat har yili ommaviy axborot vositalarida nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyat hayotidagi salohiyati va ulushini targ'ib qilishda, shuningdek, nogironligi bo'lgan

shaxslarning ijobiy qiyofasini yaratishga yo‘naltirilgan ijtimoiy reklama axboroti va materiallarni ishlab chiqarish va joylashtirishga davlat buyurtmasini joylashtiradi. Nogironligi bo‘lgan shaxslar to‘g‘risida ijobiy tasavvur hosil qilishga yo‘naltirilgan ijtimoiy reklama axboroti va roliklar televideniya, matbuotda va boshqa ommaviy axborot vositalarida joylashtiriladi.

Huquqiy va gumanitar yo‘nalishdagi oliy ta‘lim muassasalarida nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini o‘rganish bo‘yicha o‘quv fani va kurslar kiritiladi.

3-BOB. Nogironlikni belgilash, nogironligi bo‘lgan shaxslarni rehabilitatsiya va abilitatsiya qilish

29-MODDA. Tibbiy-ijtimoiy ekspertiza

Nogironligi bo‘lgan shaxsni e‘tirof etish tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalar tomonidan, o‘n sakkiz yoshgacha bo‘lgan bolalarni esa – pediatriya tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalar tomonidan amalga oshiriladi.

Shaxs tibbiy-ijtimoiy ekspertizaga davlat tibbiyot tashkiloti tomonidan yuboriladi.

Tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat’i nazar tibbiyot tashkilotlari nogironligi belgilari aniq ko‘rinib turgan shaxslarni klinik-funksional ma’lumotlarni olish yuzasidan qo‘shimcha tekshirishlarsiz tibbiy-ijtimoiy ekspertizaga yuborishga haqlidir.

Agar shaxs sog‘lig‘ining holatiga ko‘ra tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyaga bora olmasa va bu tibbiyot tashkiloti yoki tibbiyot tashkilotining xulosasi bilan yoki fuqaro davolanishda bo‘lgan statsionarda tasdiqlansa, tibbiy-ijtimoiy ekspertiza uyda o‘tkazilishi mumkin.

Tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiya majlislarida mehnat bo‘yicha organlar, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari, kasaba uyushmalari yoki ularning hududiy organlari, sug‘urta tashkilotlari va boshqa tashkilotlarning vakillari, nogironligi bo‘lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari ishtirok etishi mumkin.

Ko‘rikdan o‘tkazish tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalari tomonidan tibbiy hujjatlar qabul qilingan kundan boshlab o‘n kalendar kundan kechikmay o‘tkaziladi. Tibbiy-ijtimoiy ekspertizadan o‘tkazish uchun yuborilgan shaxs tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyasining tekshiruvi kuni to‘g‘risida tibbiy hujjatlar qabul qilingan kundan boshlab ikki kun mobaynida xabardor qilinadi. Nogironlik belgilanganda hujjatlar qabul qilingan sana nogironlikning boshlanishi sanasi deb hisoblanadi.

Tibbiy-ijtimoiy ekspertiza natijalari bo‘yicha nogironligi bo‘lgan shaxs deb e‘tirof etilgan shaxsga nogironlik guruhi va sababi, 18 yoshgacha bolalarga esa – “qayta ko‘rikdan o‘tish muddati bilan nogironligi bo‘lgan bola” toifasi belgilanadi.

Qayta ko'rikdan o'tish muddati ko'rsatilmaydigan nogironlik organlari funksiyalari va organizm tizimlarining qaytarib bo'lmas morfologik o'zgarishlari va buzilishlari turg'un bo'lganda, kasallikning kechishini yaxshilash va tiklash, belgilangan tartibda tasdiqlangan kasalliklar va anatomik nuqsonlar ro'yxatiga muvofiq amalga oshirilgan reabilitatsiya tadbirlarining samarasizligi oqibatida ijtimoiy moslashish mumkin bo'lmaganda belgilanadi.

Oldin ko'rsatilgan muddatlarda qayta tekshiruvdan o'tish sog'liqning holati va hayot faoliyati cheklanishi darajasi o'zgarganda, tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalarining asoslanmagan qarorlari aniqlanganda, yuqori turuvchi tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalar tomonidan nazorat funksiyalari amalga oshirilganda o'tkaziladi.

Tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalar bepul tekshirishlar o'tkazish uchun zarur uskunalar bilan jihozlangan davlat tibbiyot tashkilotlariga birlashtiriladi.

Davlat boshqaruvi organlari va boshqa davlat tashkilotlari nogironlik yuzaga kelishiga ta'sir qiluvchi sabablar, omillar va shart-sharoitlarni o'rganish maqsadida o'z vakolatlari doirasida nogironlikka olib keluvchi kasalliklarning ishlab chiqarish, ijtimoiy, ekologik va boshqa sabablarini tahlil qiladilar.

Tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalar nogironligi bo'lgan shaxslarning ma'lumotlar bazasini shakllantirish, nogironlik tuzilmasini hisobga olish va tahlil qilish maqsadida nogironligi bo'lgan shaxslarni ko'rikdan o'tkazish ishini va nogironligi bo'lgan bolani tekshiruvdan o'tkazish ishini yuritadilar.

Nogironlikni belgilash mezonlari va mexanizmlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

30-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturi

Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun tibbiy-ijtimoiy ekspertiza o'tkazilgandan keyin o'n kun mobaynida reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturi ishlab chiqiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturi tegishli davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari hamda tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar davlat tashkilotlarining ijro etishi uchun majburiy hisoblanadi.

Nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturi tibbiy, ijtimoiy, ta'lim va kasbiy sohalarida mutaxassislar tomonidan o'tkaziladigan ko'p ixtisosli baholash asosida ishlab chiqiladi.

Muassasalar va tashkilotlar tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturlarida nazarda tutilgan chora-tadbirlar so'zsiz, o'z vaqtida va to'liq amalga oshirilishini ta'minlaydilar.

«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar
Maxsus to'plami <https://t.me/nogironhuquqi>

Nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturini tuzishda tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiya vrachlari nogironligi bo'lgan shaxsni ushbu Qonunda nazarda tutilgan uning huquqlaridan xabardor qilishi shart.

Nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturini bajarish bo'yicha tadbirlarni moliyalashtirish O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari va qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalar hisobiga amalga oshiriladi.

Reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturida ko'rsatilgan tadbirlarni amalga oshirishda nogironligi bo'lgan shaxs:

- reabilitatsiyani amalga oshirishda ishtirok etuvchi shaxslar tomonidan o'ziga nisbatan teng, hurmat bilan va kamsitmasdan munosabatda bo'lish;
- o'z huquqlari va imkoniyatlari, shuningdek, reabilitatsiyani olish va o'tkazish xususiyati, sifati, shartlari to'g'risida to'liq va ishonchli axborotni olish;
- reabilitatsiyani o'tkazishning istalgan bosqichida nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari vakillari jalb etilishi huquqiga egadir.

Nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturi nogironligi bo'lgan shaxslar uchun tavsiyaviy xususiyatga ega, u reabilitatsiya chora-tadbirlarining u yoki bu turi, shakli va hajmini rad etishga, shuningdek, umuman dastur amalga oshirilishini rad etishga haqlidir. Nogironligi bo'lgan shaxs o'zini aniq texnik yoki boshqa vosita yoxud reabilitatsiya turi, shu jumladan, avtomobillar, kreslo-aravachalar, protez-ortopediya buyumlari, maxsus shriftli bosma nashrlar, ovoz kuchaytirish apparatlari, signalizatorlar, subtitrl yoki surdotarjimali videomateriallar, boshqa shunga o'xshash vositalar bilan ta'minlash to'g'risidagi masalani mustaqil hal etishga haqlidir.

Reabilitatsiya qilishning texnik vositalari va xizmatlar nogironligi bo'lgan shaxslarga, qoidaga ko'ra, natura shaklida taqdim etiladi.

Agar nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturida nazarda tutilgan texnik vosita yoxud xizmatlar unga taqdim etilmasa yoki agar nogironligi bo'lgan shaxs tegishli vositani o'zi sotib olsa yoxud xizmatlarga o'zining hisobidan haq to'lasa, u holda unga nogironligi bo'lgan shaxsga taqdim etilishi kerak bo'lgan texnik vosita yoxud xizmatlar qiymati miqdorida kompensatsiya to'lanadi.

Nogironligi bo'lgan shaxs nogironligi bo'lgan shaxsni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturni umuman yoki uning ayrim qismlari amalga oshirilishini rad etgan taqdirda tegishli tashkilot u bajarilmaganligi uchun javobgar bo'lmaydi.

31-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya va abilitatsiya qilish

Nogironligi bo'lgan shaxslarga to'laqonli hayot tarzi kechirish va o'zining huquqlari va potensial imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish imkonini beradigan uning ijtimoiy maqomini, o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish va kasbiy faoliyatning har xil turlariga qobiliyatlarni tiklash nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya qilishning maqsadi hisoblanadi.

Davlat davlat muassasalarida nogironligi bo'lgan shaxslarni tibbiy, kasbiy, mehnat va ijtimoiy reabilitatsiya qilishni kafolatlaydi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya qilish reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturiga muvofiq tashkil etiladi.

Abilitatsiya bo'yicha xizmatlar xavf guruhiga kiruvchi bolalarga taqdim etiladigan tibbiy, ijtimoiy, ruhiy va pedagogik, shuningdek, boshqa tuzatuvchi xizmatlarni o'z ichiga oladi.

Abilitatsiya bo'yicha xizmatlar tibbiy-sanitariya tashkilotlari hamda tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar tibbiy-ijtimoiy xizmatlar ko'rsatuvchi ixtisoslashtirilgan tashkilotlar tomonidan ko'rsatiladi.

Abilitatsiya malakali xodimlar tomonidan bolaning ehtiyojlariga eng ko'p moslashtirilgan hajmda amalga oshiriladi.

32-MODDA. Reabilitatsiya texnik vositalari va protez-ortopediya buyumlariga bo'lgan huquq

Davlat zamonaviy protez-ortopediya buyumlari va reabilitatsiya texnik vositalarini yaratish va ishlab chiqarishni tashkil etish maqsadida reabilitatsiya industriyasi rivojlanishiga ko'maklashadi.

Protez-ortopediya buyumlari va reabilitatsiya texnik vositalari davlat reestri (ro'yxati), bunday vositalar bilan ta'minlash tartibi, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya texnik vositalari bilan ta'minlash uchun tibbiy ko'rsatkichlar va zidliklar ro'yxati belgilangan tartibda aniqlanadi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni protez-ortopediya buyumlari va reabilitatsiya texnik vositalari bilan ta'minlash bo'yicha sarflash majburiyatlarini moliyalashtirish, shu jumladan, ularni tayyorlash va ta'mirlash O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi.

Ushbu moddada nazarda tutilgan nogironligi bo'lgan shaxslarni protez-ortopediya buyumlari va reabilitatsiya texnik vositalariga xarajatlarni moliyalashtirish uchun qo'shimcha mablag'lar qonun hujjatlarida taqiqlanmagan boshqa manbalardan ham olinishi mumkin.

Hisobot davri yakunlari bo'yicha tushum umumiy hajmining kamida 30 foizi nogironligi bo'lgan shaxslar uchun protez-ortopediya buyumlari, inventar ishlab chiqarishdan, shuningdek, ularga ortopedik protezlash xizmatlari ko'rsatish, protez-ortopediya buyumlari va inventarni ta'mirlash va xizmat ko'rsatishdan tushgan tadbirkorlik sub'ekti quyidagi imtiyoz va preferensiyalarni olish huquqiga egadir:

– ularga taqdim etilgan takliflar tanlov savdolarining boshqa ishtirokchilari takliflari bilan teng bo'lganda xaridor tomonidan investitsiya majburiyatlari va ijtimoiy majburiyatlar qabul qilinishi sharti bilan davlat mulkini nol sotish qiymati bo'yicha sotish bo'yicha o'tkazilgan tanlov savdolari natijalari bo'yicha kontrakt tuzishga ustunlik;

– davlat mulki ob'ekti uchun ushbu ob'ektning ijara to'lovi stavkasining eng kam miqdorining 50 foizi miqdorida ijara to'lovi.

4-BOB. Nogironligi bo'lgan shaxslarning sog'lig'ini muhofaza qilish va ularga ijtimoiy yordam berish

33-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning sog'lig'ini muhofaza qilish

Davlat nogironligi bo'lgan shaxsning boshqa fuqarolar bilan teng ravishda sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish, sifatli va nogironligi bo'lgan shaxslarning ehtiyojlarini hisobga oluvchi tibbiy yordamdan foydalanish huquqi amalga oshirilishini ta'minlash uchun zarur chora-tadbirlar ko'radi.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarga malakali tibbiy yordam ko'rsatish chora-tadbirlarini ko'radi, u fuqarolarga bepul tibbiy yordam ko'rsatishning davlat kafolatlari dasturi doirasida amalga oshiriladi. Nogironligi bo'lgan shaxslarni tibbiy parvarish qilish barcha darajalardagi mavjud tibbiy xizmatlar doirasida hamda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan xizmatlar tomonidan amalga oshiriladi.

O'sib boruvchi shakldagi davolab bo'lmaydigan kasalliklarga chalingan yoki yakunlovchi bosqichdagi shaxslar bemorlarning jismoniy, ruhiy, emotsional va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishni nazarda tutuvchi palliativ tibbiy parvarish qilish xizmatlari huquqiga ega bo'ladi.

Nogironligi bo'lgan har qanday shaxs tibbiyot fanining mavjud darajasi va tibbiy xizmatlarni etkazib beruvchilarning real imkoniyatlari bilan belgilanadigan barcha mumkin bo'lgan qonuniy usullar va vositalar bilan azobni engillashtirish va og'riqni kamaytirishga bo'lgan huquqqa ega bo'ladilar.

34-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy yordam berish

Nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy yordam:

«Disability Rights» – Nogironligi bo'lgan shaxslar
Maxsus to'plami <https://t.me/nogironhuquqi>

- pul to'lovlari (pensiylalar, nafaqalar, biryo'la beriladigan to'lovlar);
- texnik, surdotexnik, tiflotexnik yoki boshqa vositalar. shu jumladan, avtomobillar, kreslo-aravachalar, protez-ortopediya buyumlari, maxsus shriftli bosma nashrlar, ovozni kuchaytiruvchi apparatlar va signalizatorlar bilan ta'minlash;
- tibbiy, kasbiy, ijtimoiy rehabilitatsiya qilish xizmatlari va maishiy xizmat ko'rsatish;
- transport xizmatlari;
- dori vositalari bilan ta'minlash tarzida ko'rsatiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy yordam tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalarning xulosalari asosida mahalliy davlat hokimiyati organlari, sog'liqni saqlash, xalq ta'limi organlari, boshqa davlat organlari tomonidan ko'rsatiladi.

Nogironligi bo'lgan, o'ziga o'zi xizmat ko'rsatish qobiliyatini qisman yoki to'liq yo'qotgan va o'zganing parvarishiga muhtoj bo'lgan shaxslarga ularga uyda va vakolatli davlat organlarining ixtisoslashtirilgan turg'un muassasalarida xizmat ko'rsatish bo'yicha xizmatlar ko'rsatiladi. Ushbu muassasalarda ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish bilan birgalikda hayot faoliyatining tegishli shart-sharoitlari, tibbiy xizmatlar ko'rsatiladi hamda mehnat faoliyati, dam olishini tashkil etish ta'minlanadi.

Reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturida nazarda tutilgan texnik vositani o'z mablag'lari hisobiga sotib olgan nogironligi bo'lgan shaxslarga kompensatsiya to'lanadi.

Ish beruvchining (tashkilotning tashkiliy-huquqiy shaklidan qat'i nazar) aybi bo'yicha mehnatda mayib bo'lgan yoki kasb kasalligiga chalingan nogironligi bo'lgan shaxslar tibbiy ko'rsatmalarga muvofiq ish beruvchining mablag'lari hisobiga texnik va maxsus vositalar bilan ta'minlanadilar.

Mahalliy davlat hokimiyati organlari mahalliy byudjet mablag'lari hisobiga nogironligi bo'lgan shaxslarga qo'shimcha ijtimoiy kafolatlar belgilash huquqiga ega.

Nogironligi bo'lgan shaxslar sanatoriy-kurortda bepul sog'lomlashtirish, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslarni parvarish qilish uchun dori vositalari, tibbiy buyumlar va nogironligi bo'lgan bolalar uchun davolaydigan maxsus oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlanish huquqiga egadir.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni sanatoriy-kurortda sog'lomlashtirishni ta'minlash, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslarni parvarish qilish uchun dori vositalari, tibbiy buyumlar va nogironligi bo'lgan bolalar uchun davolaydigan maxsus oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlanish ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

35-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy-maishiy xizmat ko'rsatish

Nogironligi bo'lgan shaxslarga ijtimoiy-maishiy xizmat ko'rsatish fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari ishtirokida sog'liqni saqlash, mehnat bo'yicha organlar, xayriya tashkilotlari va boshqa tashkilotlar tomonidan amalga oshiriladi va quyidagi turlarni o'z ichiga oladi:

- ijtimoiy muhofaza qilish va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish masalalari bo'yicha maslahat berish, tegishli tashkilotlarga yuborish;
- ehtiyojmand nogironligi bo'lgan shaxslarga sog'liqning holati bo'yicha ularga homiylikni belgilashga ko'maklashish va homiyilar o'z majburiyatlarini ijro etishi ustidan nazorat qilish;
- protez-ortopediya buyumlari va rehabilitatsiya qilishning texnik vositalari olishda ko'maklashish;
- o'zganing parvarishiga muhtoj bo'lgan nogiron shaxslarni dori vositalari bilan bepul yoki imtiyozli ta'minlash;
- o'zganing parvarishiga muhtoj bo'lgan nogironligi bo'lgan shaxslarga asosiy oziq-ovqat mahsulotlari va gigiena tovarlari bilan bepul ta'minlashga, ovqat tayyorlash va uyni yig'ishtirishda, gigienani amalga oshirishda ko'maklashish.

Agar xodim ish beruvchining aybi bilan nogiron bo'lib qolgan va o'zganing parvarishi va yordamiga muhtoj bo'lgan taqdirda, ish beruvchi tibbiy-ijtimoiy ekspert komissiyalar va tibbiy-maslahat komissiyalarining xulosasiga muvofiq nogiron bo'lib qolgan shaxs mehnat qobiliyatini yo'qotgan vaqtda nogironni parvarish qilgan shaxsni o'z hisobiga saqlashga va jabrlangan xodimga moddiy zararni va ma'naviy ziyonni qoplashga majburdir.

5-BOB. Nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olishi va ularni kasbga tayyorlash

36-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olish huquqi

Nogironligi bo'lgan shaxslar o'z qobiliyatlarini to'liqroq rivojlantirish va jamiyat hayotida ishtirok etish uchun barcha darajalardagi ta'lim muassasalarida va butun hayoti mobaynida ta'lim olish huquqiga egadir.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarga inklyuziv ta'limni rivojlantirish, ta'limga va kasbga tayyorlashdan foydalanish uchun zarur shart-sharoitlar yaratilishini kafolatlaydi.

Ta'lim muassasalari davlat organlari bilan birgalikda nogiron bolalar uchun maktabgacha, maktabdan tashqari va umumiy o'rta ma'lumot, shuningdek, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'lim olinishini ta'minlaydi.

Agar nogironligi bo'lgan bolalar ta'lim muassasalarida ta'lim olishining vaqtincha imkoni bo'lmasa, ta'limni boshqarish organlari va ta'lim tashkilotlari nogironligi bo'lgan bolalarning ixtisosli vrachlarning tavsiyalari asosida va ota-onalarning roziligi bilan uyda ta'lim olishlarini ta'minlaydilar.

Nogironligi bo'lgan bolalarga uyda ta'lim berish O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi.

Davlat bepul umumiy o'rta, o'rta maxsus va kasb-hunar ta'limi olinishini kafolatlaydi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni to'lovdan ozod qilgan holda yoki imtiyozli shartlarda maxsus o'quv qo'llanmalari va adabiyotlari, shuningdek, surdotarjimonlarning xizmatlaridan foydalanish imkoniyati bilan ta'minlash, O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari hisobiga amalga oshiriladi.

Nodavlat ta'lim tashkilotlari nogironligi bo'lgan bolalar o'qitilganligi uchun to'lov bo'yicha imtiyozlarni belgilash huquqiga ega.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni o'qitish, kasbga tayyorlash va malakasini oshirish har xil shakllarda, shu jumladan, kunduzgi, sirtqi, maxsus sirtqi, kechki shakllarda, eksternat shaklida, shuningdek, umumiy tipdagi ta'lim muassasalarida, ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida, uyda o'qitish yo'li bilan masofadan turib ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda, shuningdek, o'qitishning masofadan turib amalga oshiriladigan usulida, maxsus guruhlar, sinflarda va yakka tartibdagi o'quv rejalari bo'yicha amalga oshiriladi.

Nogironligi bo'lgan bolalarni har tomonlama va uyg'un kamol toptirish, ularda ijtimoiy faollikni, mehnatga muhabbatni rivojlantirish, ularni ilm-fan, texnika, san'at va sport bilan tanishtirish maqsadida ta'lim muassasalari boshqa davlat organlari bilan birgalikda nogironligi bo'lgan bolalarning maktabdan tashqari ta'limdan foydalanishini ta'minlashlari, buning uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishlari shart.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning shaxslararo muomalasi vositasi sifatida imo-ishora tili O'zbekiston Respublikasi tomonidan e'tirof etiladi.

Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarning har biri uchun eng maqbul bo'lgan tillarni, kommunikatsiyalar metodlari va usullarini rivojlantirish, Brayl alifbosini, muqobil shriftlar, nutq va og'zaki muomala ko'nikmalarini o'zlashtirish, shuningdek, o'qituvchilar va maktab xodimlarini inklyuziv ta'lim masalalari bo'yicha o'qitish, umumiy tipdagi ta'lim tashkilotlarida imo-ishora tilini va Brayl alifbosini egallab

olgan nogironligi bo'lgan o'qituvchilarni ishga joylashtirish yordamida nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ta'lim tizimini takomillashtirish chora-tadbirlarini ko'radi.

37-MODDA. Nogironligi bo'lgan bolalarning maktabgacha ta'limi

Nogironligi bo'lgan bolalarning maktabgacha ta'limi maktabgacha ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi. Maktabgacha yoshdagi nogironligi bo'lgan bolalarga nisbatan zarur reabilitatsiya choralari amalga oshiriladi va ularning maktabgacha ta'lim muassasalarida bo'lishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi.

Sog'lig'ining holati ularning maktabgacha ta'lim muassasalarida bo'lishiga vaqtincha imkoniyat bermaydigan nogironligi bo'lgan bolalar uchun maxsus maktabgacha ta'lim muassasalari tashkil etiladi.

Maxsus maktabgacha ta'lim muassasalarida ta'lim dasturi ilg'or metodikalarni o'z ichiga olishi kerak.

38-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarning umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'limi

Nogironligi bo'lgan shaxslarning umumiy o'rta, o'rta maxsus, kasb-hunar va oliy ta'limi barcha ta'lim muassasalarida, zaruriyat bo'lganda esa – maxsus ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi.

Turg'un davolash-profilaktika yoki reabilitatsiya muassasalarida davolash kursidan o'tayotgan nogironligi bo'lgan bolalar uchun ushbu muassasalarda o'quv mashg'ulotlari tashkil etiladi.

Kasb-hunar ta'limini olish uchun maxsus shart-sharoitlarga muhtoj bo'lgan nogironligi bo'lgan shaxslar uchun har xil tiplar va turlardagi maxsus kasb-hunar ta'lim muassasalari yoki umumiy tipdagi kasb-hunar ta'lim muassasalarida tegishli shart-sharoitlar yaratiladi. Ularda ta'lim olish nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim olishi uchun moslashtirilgan ta'lim dasturlari asosida davlat ta'lim standartlariga muvofiq amalga oshiriladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslar uchun oliy ta'lim muassasalarida davlat granti asosida abituriientlarni qabul qilish umumiy sonining ikki foizi miqdorida qo'shimcha qabul kvotasi ajratiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'shimcha kvotaga oliy ta'lim muassasalariga qabul qilish kirish imtihonlari natijalari bo'yicha amalga oshiriladi.

To'plangan ballar bilan nogironligi bo'lgan shaxslar uchun ajratilgan qo'shimcha kvotalar bo'yicha qabul qilinmagan abituriientlar umumiy asoslarda ta'limning ushbu yo'nalishi bo'yicha tanlovda ishtirok etadilar.

39-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarni kasbga tayyorlash va malakasini oshirish

Nogironligi bo'lgan shaxslarni kasbga tayyorlash va malakasini oshirish ta'lim muassasalarida, shu jumladan, maxsus ta'lim muassasalarida, shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslarning nodavlat notijorat tashkilotlari korxonalarida nogironligi bo'lgan shaxslarni reabilitatsiya qilishning yakka tartibdagi dasturiga muvofiq ijtimoiy ta'minot muassasalari bilan birgalikda ta'minlanadi.

Davlat didaktik va yo'riqnomaviy material, shu jumladan, ko'zi ojizlar uchun material (Brayl alifbosi), ko'zi yaxshi ko'rmaydiganlar uchun ovoz variantida harflar, ovozli adabiyotlar, shu jumladan, guruhlarda o'qitish uchun yordamchi ovoz tizimlari, kasbga tayyorlash davrida yaxshi eshitmaydiganlar uchun imo-ishora tiliga tarjima qilish (shu jumladan, kasbga yo'naltirish, shakllantirish va reabilitatsiya qilish davrida) bilan ta'minlashni kafolatlaydi.

Sog'liqni saqlash muassasalari tomonidan engil avtomobillarni boshqarish uchun yaroqli deb e'tirof etilgan nogironligi bo'lgan shaxslarni avtomobilni boshqarishga tayyorlash maxsus o'quv dasturlari asosida amalga oshiriladi. Kar va kar-soqov shaxslarni avtomobilni boshqarishga tayyorlash umumiy o'quv dasturi asosida surdotarjima bilan amalga oshiriladi.

6-BOB. Nogironligi bo'lgan shaxslarning mehnat qilishi va ish bilan bandligi

40-MODDA. Mehnat qilishga bo'lgan huquq amalga oshirilishini ta'minlash

Nogironligi bo'lgan shaxs odatdagi mehnat sharoitlaridagi tashkilotlarda, nogironligi bo'lgan shaxslarning mehnatidan foydalanuvchi ixtisoslashtirilgan korxonalarda, sexlar va uchastkalarda ishlashga, shuningdek, qonun hujjatlarida taqiqlanmagan yakka tartibdagi mehnat faoliyatini yoki boshqa amaliyotni amalga oshirish huquqiga ega.

Mehnat munosabatlarning barcha shakllariga, shu jumladan, ishga qabul qilish shartlariga, yollash, mehnat faoliyatini amalga oshirish, ishni saqlab qolish, xizmatda ko'tarilish, shuningdek, mehnatning xavfsiz sharoitlari ta'minlanishiga nisbatan nogironlik belgisi bo'yicha kamsitish taqiqlanadi.

Mehnat to'g'risidagi qonun hujjatlarida va boshqa normativ hujjatlarda nazarda tutilgan nogironligi bo'lgan shaxsning vaqtincha mehnatga layoqatsizligi va ta'tilda bo'lishi davrida ish beruvchining tashabbusi bilan mehnat shartnomasi to'xtatilishiga yo'l qo'yilmaydi, korxona to'liq tugatilgan hollar bundan mustasno.

I va II guruh nogironligi bo'lgan ishlovchi shaxslarga mehnatga haq to'lash kamaytirilmasdan haftada o'ttiz olti soatdan ortiq bo'lmagan ish vaqtining qisqartirilgan muddati belgilanadi.

I va II guruh nogironligi bo'lgan ishlovchi shaxslarga kamida o'ttiz kalendar kunlik har yilgi asosiy uzaytirilgan ta'til beriladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni tungi vaqtda ishga, shuningdek, ishdan tashqari vaqtdagi ishlarga va dam olish kunlari ishga jalb etishga faqat bunday ishlarni bajarish ularga tibbiy tavsiyalarga ko'ra taqiqlanmasligi sharti bilan ularning yozma roziligi bilan yo'l qo'yiladi.

41-MODDA. Nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish va bandligini ta'minlash

Nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish va bandligini ta'minlash, shuningdek, mehnat bozorida ularning raqobatbardoshligini oshirish maqsadida davlat quyidagi chora-tadbirlarni ko'radi:

- nogironligi bo'lgan shaxslarni kasbga yo'naltirishga, kasbga o'qitishga, ishga joylashtirishga, mehnatiga ko'maklashishga, shuningdek, maqbul ishni olish, saqlab qolish va xizmatlar ko'rsatilishini ta'minlashga yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga oluvchi nogironligi bo'lgan shaxslarni kasbiy reabilitatsiya qilish;
- tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar tashkilotlarda nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga qabul qilishga kvotalar belgilash;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish uchun maqbul bo'lgan kasblar bo'yicha ish o'rinlarini zaxiraga qo'yish;
- tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar tashkilotlarni nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirishga hamda maxsus ish joylari yaratishga rag'batlantirish;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish va ularni rag'batlantirish;
- ixtisoslashtirilgan tashkilotlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;
- nogironligi bo'lgan shaxslarni yangi kasblarga o'qitish dasturlarini tashkil etish va takomillashtirish;
- davlat sektorida nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirishni va ularning bandligini rag'batlantirish va rivojlantirish;

– nogironligi bo'lgan shaxslar mehnatidan foydalanadigan, korxonalar va tashkilotlarni, shu jumladan, ularning uyda ishlashini davlat tomonidan qo'llab-quvatlash.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish mehnat bo'yicha hududiy organlar tomonidan ta'minlanadi.

Davlat hokimiyati organlari tomonidan ishlovchilar soni yigirma nafardan ortiq bo'lgan korxonalar, muassasalar va tashkilotlarda nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish uchun xodimlar sonining kamida uch foizi miqdorida ish o'rinlarining minimal soni belgilanadi va zaxiraga qo'yiladi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga joylashtirish uchun ish o'rinlarining eng kam sonini yaratish bo'yicha mahalliy davlat hokimiyati organlari qarorlari ijro etilmaganligi uchun tashkilotlarning mansabdor shaxslari ma'muriy javobgarlikka tortiladi.

Ma'muriy jazo qo'llanilishi tashkilotlarni nogironligi bo'lgan shaxslarni ish bilan ta'minlash bo'yicha ushbu Qonun talablari ijro etilishi majburiyatidan ozod qilmaydi.

Nogironligi bo'lgan shaxslarning ehtiyojlari va mahalliy xususiyatlar hisobga olingan holda nogironligi bo'lgan shaxslarning mehnatidan foydalanish uchun ixtisoslashtirilgan korxonalar va ish o'rinlari tashkil etiladi. Ko'rish bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslar shart-sharoitlari ularning imkoniyatlariga muvofiq bo'lgan ishlab chiqarishda ustunlik huquqiga ega bo'ladilar.

7-BOB. Yakunlovchi qoidalar

42-MODDA. Ushbu Qonun normalari ijro etilmaganligi uchun javobgarlik

Ushbu Qonun normalari ijro etilmasligida aybdor bo'lgan davlat organlari va tashkilotlari tashkiliy-huquqiy shakllaridan qat'i nazar, shuningdek jismoniy shaxslar belgilangan tartibda javob beradilar.

43-MODDA. Ayrim qonun hujjatlarini o'z kuchini yo'qotgan deb e'tirof etish

Ushbu Qonun kuchga kirgan kundan boshlab quyidagilar o'z kuchini yo'qotgan deb hisoblansin:

- 1) "O'zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish haqida" O'zbekiston Respublikasining 2008 yil 11 iyulda qabul qilingan O'RQ-162-son Qonuni (O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2008 y. 7-son, 353-MODDA);

- 2) “Fuqarolarning pensiya ta’minoti tizimi takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartishlar kiritish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining 2010 yil 9 sentyabrda qabul qilingan O‘RQ-254-son Qonunining 1-MODDAsi (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2010 y. 9-son, 334-MODDA);
- 3) “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining 2013 yil 30 aprelda qabul qilingan O‘RQ-352-son Qonunining 1-MODDAsi (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2013 y. 4-son, 98-MODDA);
- 4) “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish, shuningdek ayrim qonun hujjatlarini o‘z kuchini yo‘qotgan deb topish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining 2013 yil 7 oktyabrda qabul qilingan O‘RQ-355-son Qonunining 1-MODDAsi (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2013 y. 10-son, 263-MODDA);
- 5) “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining 2016 yil 26 dekabrda qabul qilingan O‘RQ-416-son Qonunining 2-MODDAsi (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2016 y. 12-son, 383-MODDA);
- 6) “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish, shuningdek ayrim qonun hujjatlarini o‘z kuchini yo‘qotgan deb topish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining 2017 yil 13 iyunda qabul qilingan O‘RQ-436-son Qonunining 2-MODDAsi (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2017 y. 6-son, 300-MODDA);
- 7) “Ayrim davlat organlari faoliyati takomillashtirilishi, shuningdek fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini himoya qilish kafolatlarini ta’minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar qabul qilinishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” O‘zbekiston Respublikasining 2018 yil 3 yanvarda qabul qilingan O‘RQ-456-son Qonunining 1-MODDAsi (O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining Axborotnomasi, 2018 y. 1-son, 1-MODDA).

44-MODDA. Ushbu Qonun ijro etilishini, etkazilishini, mohiyati va ahamiyati tushuntirilishini ta’minlash

O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi manfaatdor vazirliklar va idoralar bilan birgalikda ushbu Qonun ijro etilishini, ijrochilarga etkazilishini, mohiyati va ahamiyatini aholi orasida tushuntirishini ta’minlasin.

45-MODDA. Qonun hujjatlarini ushbu Qonunga muvofiqlashtirish O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi:

«Disability Rights» – Nogironligi bo‘lgan shaxslar
Maxsus to‘plami <https://t.me/nogironhuquqi>

Hukumat qarorlarini ushbu Qonunga muvofiqlashtirsin;

Davlat boshqaruvi organlari tomonidan ushbu Qonunga zid bo'lgan normativ-huquqiy hujjatlar qayta ko'rib chiqilishi va bekor qilinishini ta'minlasin.

46-MODDA. Ushbu Qonun rasmiy e'lon qilingan kundan boshlab uch oy o'tgandan keyin kuchga kiradi.

O'zbekiston Respublikasi

Prezidenti

Sh.Mirziyoev